

Asia: Lausunto Avoimien oppimis- ja opetuskäytäntöjen osalinjauksista sekä Kokooma- ja yksittäisteosten avoimen saatavuuden linjausluonnoksista

Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 3300 tietokirjailijaa, oppikirjailijaa ja tutkijaa. Yhdistys edistää suomalaista tietokirjallisuutta, valvoo tietokirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa.

Lausunto koskee kahta Tieteellisten seurain valtuuskunnassa (TSV) toimivan Avoimen tieteen ja tutkimuksen (AVOTT) sihteeristön koordinoimien asiantuntijoiden laatimia osalinjausluonnoksia; Avoimien oppimis- ja opetuskäytäntöjen osalinjauksia sekä Kokooma- ja yksittäisteosten avoimen saatavuuden linjausluonnoksia. Linjausluonnokset ovat osana laajempia tieteen ja tutkimuksen avoimuutta edistäviä linjauksia.

Linjauksissa on esitetty useita kunnianhimoisia tavoitteita ja toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Suomen tietokirjailijat ry haluaa muistuttaa, että linjauksissa tulee ottaa huomioon kirjallisuuden tekijöiden näkökulma. Lausunnolla olevista linjauksista tämä näyttää puuttuvan lähes kokonaan. Nyt esitetyssä muodossa linjauksilla olisi merkittäviä vaikutuksia tekijöiden taloudelliseen asemaan. Linjauksia ei voida ottaa käyttöön, jos käyttöönotto johtaisi kirjallisuuden tekijöiden aseman ja oikeuksien tosiasialliseen heikkenemiseen.

Avoimessa julkaisussa on käytännössä kyse teoksen ilmaisesta julkaisemisesta. Teos on tekijänsä luomistyön tuote, johon tekijällä on taloudellisia ja moraalisia tekijänoikeuksia. Tekijällä on lähtökohtaisesti yksinoikeus teokseensa, jollei hän ole luovuttanut taloudellisia oikeuksia toiselle. Avoimessa julkaisussa on otettava huomioon kirjoittajan tekijänoikeudet. Tekijällä on oikeus julkaista teoksensa avoimesti, käyttämällä jonkinlaista avoimeen julkaisuun tarkoitettua sopimuslisenssiä. Avoimen julkaisun lisenssit vaihtelevat tavanomaisista Open Access -lisensseistä, jotka sallivat ilmaisen lukemisen, laajempiin Creative Commons -lisensseihin, joilla voidaan antaa laajempi lupa teoksen avoimeen käyttämiseen, kopioimiseen ja muokkaamiseen. Erityisesti Creative Commons -lisenssien osalla on tärkeää huomata, että myönnettyä CC-

lisenssiä ei voi jälkikäteen peruuttaa, vaan lupa on pysyvä. Ennen kuin tekijä julkaisee teoksensa avoimeen julkaisuun tarkoitetulla sopimuslisenssillä, hänen tulee tietää, millaisia eri vaihtoehtoja hänellä on käytettävissään. Tekijöille tulee olla selvää, millaisia vaikutuksia erilaisilla lisenssimalleilla on teoksen ja tekijänoikeuksien kannalta. Näin kirjoittaja voi itse tehdä päätöksiä siitä, millainen julkaisu on hänen kannaltaan paras vaihtoehto.

Vaikka tekijällä on oikeus julkaista teoksensa avoimesti, on tarkasteltava tekijän kannalta, mistä syystä hän haluaisi julkaista teoksensa avoimesti. Tekijällä on oikeus taloudellisesti hyötyä hänen teoksensa hyödyntämisestä. Kirjailija saa teoksestaan tuloja pääsääntöisesti julkaistun teoksensa myyntituloihin perustuvasta tekijänpalkkiosta. Mikäli teos julkaistaan ilmaiseksi, on kysyttävä, miten tekijää kompensoidaan taloudellisesti hänen työnsä tuloksien hyödyntämisestä? Jos avoin julkaisu johtaa tekijöiden tulojen vähentymiseen, on tekijöiden syytä kyseenalaistaa, kannattaako teoksia julkaista avoimesti. Linjauksissa ei ole kiinnitetty lainkaan huomiota tekijöiden toimeentuloon. Avointa tiedettä ja avointa oppimista ei tule toteuttaa tekijöiden kustannuksella. Tekijällä on oikeus teoksen julkaisemiseen avoimesti, mutta tämä oikeus ei saa muuttua velvollisuudeksi. Ei erityisesti siinä tapauksessa, että tämä velvollisuus johtaisi tekijän oikeuksien ja tulojen heikentymiseen.

Helsingissä 18.3.2022

Timo Tossavainen

Puheenjohtaja

Suomen tietokirjailijat ry

Mikko Niemelä

Juristi

Suomen tietokirjailijat ry